

Kestävyydsosaamisen tarve eri kokoisissa yrityksissä – tuloksia lukiolaisten tekemistä haastatteluista

Birgitta Mannila ja Elisa Vallius

2023

POLKUKARTTA
Koulutusta kestävään huomiseen

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Elinkeino-, liikenne- ja
ympäristökeskus

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

JYU.WISDOM

jamk | Jyväskylän
ammattikorkeakoulu

GRADIA

poke
POHJOIS-KESKI-SUOMEN
ELY-KESKUS

Polkukartta on osa POLKU 2.0 -hanketta, jonka päärahoittaja on Euroopan Unionin Euroopan sosiaalirahasto. Rahoittavana viranomaisena toimii Keski-Suomen ELY-keskus.

Sisällys

1	Taustaa.....	2
2	Kestävyysteemat osana lukiolaisten työelämään tutustumista	3
3	Vastuullisuustoiminta yrityksissä	5
3.1	Ekologinen kestävyys	5
3.2	Sosiaalinen kestävyys.....	7
4	Vastuullisuus hankinnoissa	10
4.1	Vastuullisuuden huomioiminen hankinnoissa	10
4.2	Hankintaohje.....	12
5	Millaista koulutusta yrityksissä kaivataan?	13
6	Lopuksi	14

1 Taustaa

Gradia-lukioissa, Jyväskylän Lyseon lukio ja Schildtin lukio, on järjestetty työelämäviikko keväällä 2022 ja 2023. Työelämäviikkoon osallistuivat kaikki ensimmäisen vuoden opiskelijat, joita on noin 800. Työelämäviikon alussa opiskelijat tutustuivat työelämään kahden päivän ajan. Opiskelija hankki työpaikan itse tai osallistui johonkin viidestä ryhmätoteutuksena järjestettyyn virtuaaliseen työelämään tutustumiseen. Virtuaalisessa työelämään tutustumisessa ryhmän koko vaihteli välillä 30–60 ja se toteutettiin teams-yhteydellä opinto-ohjaajien vetämänä. Työelämäpäiviin liittyi joukko oppimistehtäviä. Tutustumispäivien aikana opiskelijat haastattelivat työpaikan asiantuntijaa tämän uratarinasta ja työnkuvasta sekä vastuullisuudesta ja kestävä kehitystä työpaikalla. Opiskelijoiden työpaikoista yrityksiä oli kolmasosa, julkisen sektorin organisaatioita kolmasosa ja kolmasosa muihin organisaatiotyyppisiin kuuluvia.

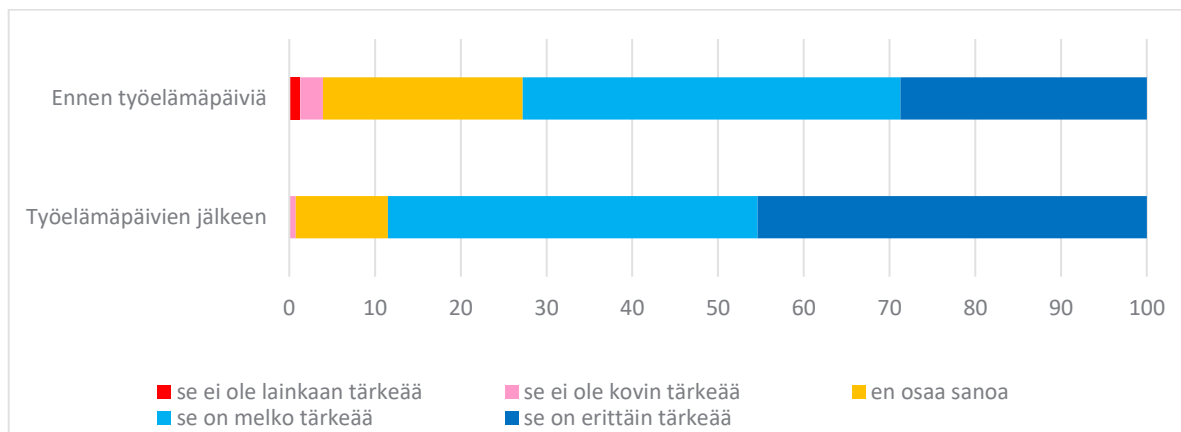
Haastattelujen yhteydessä työpaikkojen asiantuntijoilta pyydettiin lupa vastausten käyttämiseen. Tähän yhteenvedoon on valittu vastaukset luvan antaneilta yritysten asiantuntijoilta, joita opiskelijat haastattelivat henkilökohtaisesti työpaikoilla. Näitä luvan antaneita yrityksiä oli yhteensä 98, joista alle 10 hengen mikroyrityksiä oli 28 kpl, pieniä (10–49 henkilöä) 26 kpl, keskisuuria (50–249 henkilöä) 15 kpl ja suuryrityksiä 29 kpl.

2 Kestävyysteemat osana lukiolaisten työelämään tutustumista

Polku 2.0 -hankkeen keskeiset kestävyysteemat ekologisesta, sosiaalisesta ja taloudellisesta kestävydestä yhdistettiin työelämäpäiviin ja näin ne tulivat osaksi kaikkien ensimmäisen vuoden opiskelijoiden opintoja Työelämäviikko-opintojaksolla. Yhteistyössä suunnitelluissa oppimistehtävissä kestävyteen ja vastuullisuuteen liittyvät aiheet yhdistyivät luontevasti kokonaisuuteen, jossa työelämän edustajien viesti kestävästä kehityksen tärkeydestä ja huomioimisesta työpaikoilla. Ennakkotehtävässä he arvioivat kestävästä kehityksen teemoja lukio-opinnoissa, pohtivat omaa tietämystään kestävyiden osa-alueista ja kestävästä kehityksen merkitystä työelämässä ja huomiointia työpaikoilla. Työelämäpäivien aikana haastattelemalla asiantuntijoita opiskelijat saivat tietoa työpaikan vastuullisuustoiminnasta ja kestävästä kehityksen huomioimisesta työelämässä. Työelämäpäivien jälkeen opiskelijat vastasivat kokemansa perusteella kestävästä kehityksen teemoja sisältävään kyselyyn. Opiskelijoiden arviot ekologisten, sosiaalisen ja taloudellisen kestävyiden teemojen osaamisen tärkeydestä tulevaisuuden työelämässä muuttuivat työelämäpäivien aikana (Kuva 1). Ennen työelämäpäiviä yli 70 % opiskelijoista piti ekologisten, sosiaalisen ja taloudellisen kestävyiden teemojen osaamista tulevaisuuden työelämässä melko (44 %) tai erittäin (27 %) tärkeänä ja joka neljäs opiskelija ei osannut sanoa arviotaan teemojen osaamisen tärkeydestä tulevaisuuden työelämässä. Työelämäpäivien jälkeen lähes 90 % opiskelijoista piti kestävyiden teemoja melko (43 %) tai erittäin (46 %) tärkeinä ja vain joka kymmenes heistä ei osannut sanoa kantaansa.

POLKUKARTTA

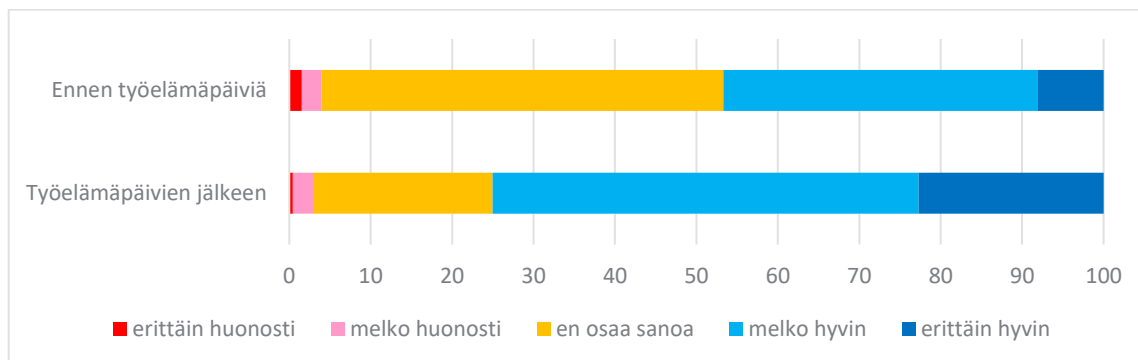
Koulutusta kestävään huomiseen

Kuva 1. Opiskelijoiden vastaukset ”Miten tärkeänä pidät ekologisen, sosiaalisen ja taloudellisen kestävyys-teemojen osaamista tulevaisuuden työelämässä?” ennen työelämään tutustumista ja työelämäpäivien jälkeen.

Myös opiskelijoiden käsitykset ekologisen, sosiaalisen ja taloudellisen kestävyys-teemojen huomioinnista työpaikalla muuttuivat (Kuva 2). Ennen työelämäpäiviä lähes puolet opiskelijoista (48 %) opiskelijoista uskoj, että ekologisen, sosiaalisen ja taloudellisen kestävyys-teemat on huomioitu työpaikalla melko (40 %) tai erittäin hyvin (8 %). Lähes puolet (47 %) opiskelijoista ei osannut arvioida tilannetta. Työelämäpäivien jälkeen 75 % opiskelijoista arvioi, että ekologisen, sosiaalisen ja taloudellisen kestävyys-teemat on huomioitu melko (52 %) tai erittäin hyvin (23 %) työpaikalla ja joka viides ei osannut arvioida tilannetta.

Lyhyellä, kahden päivän mittaisella työelämään tutustumisella oli selkeä vaikutus ensimmäisen vuoden lukio-opiskelijoiden arvioon kestävyysosaamisen tärkeydestä ja merkityksestä tulevaisuuden työelämässä. Kokemukset työpaikoilla ja asiantuntijoiden haastattelut antoivat opiskelijoille ajantasaista tietoa vastuullisuuden ja kestävä kehityksen merkityksestä ja huomioimisesta työpaikoilla. Tämä näkyy selvästi opiskelijoiden vastauksista.

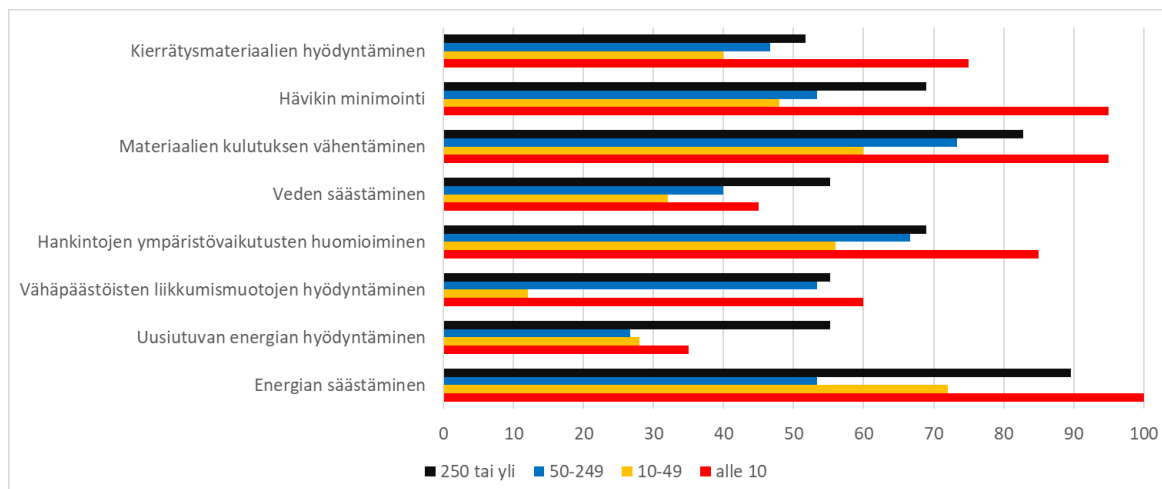

Kuva 2. Opiskelijoiden vastausten jakautuminen ennen työelämäviikkoa kysymykseen ”Miten hyvin uskot, että ekologisen, sosiaalisen ja taloudellisen kestävyys teemat on huomioitu valitsemallasi työpaikalla (työelämään tutustumispäivät 17.–18.4.)?” ja työelämäpäivien jälkeen kysymykseen ”Miten hyvin ekologisen, sosiaalisen ja taloudellisen kestävyys teemat oli huomioitu valitsemallasi työpaikalla (työelämään tutustumispäivät 17.–18.4.)?”

3 Vastuullisuustoiminta yrityksissä

3.1 Ekologinen kestävyys

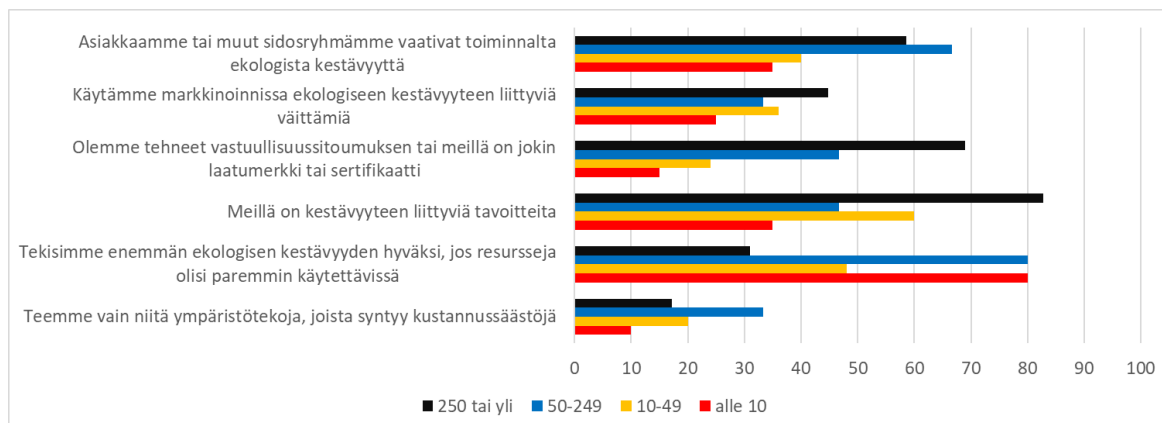
Kysyttäessä toimenpiteitä, joihin yrityksessä on jo ryhdytty, suurin osa vastaajista mainitsi energian säästämisen (Kuva 3), mikä on nykyisillä sähkön hinnoilla ymmärrettävää. Vähiten mainintoja sai veden säästäminen, jota vesirikkaassa maassa ei välttämättä nähdä tärkeänä toimenpiteenä, ellei veden kulutuksesta ja/tai jäteveden tuottamisesta synny huomattavia lisäkustannuksia. Tuloksissa oli mielenkiintoista, että suuryritysten lisäksi myös mikroyritykset olivat tehneet huomattavan määrän erilaisia vastuullisuuteen liittyviä toimia. Vähiten toimia oli siis tehty pienissä (10–49 työntekijää) ja keskisuurissa yrityksissä.

Kuva 3. Yritysten edustajien valitsemat vastausvaihtoehdot kysymyksessä ”Tehdäänkö tässä työpaikassa vastuullisuuteen liittyviä tekoja? Valitse ne toimenpiteet, joihin on jo ryhdytty.” Annettujen vastausten määrä on ryhmitelty yrityksen koon mukaan ja ilmoitettu prosentteina ko. ryhmän vastausten määrästä.

Suurilla ja keskisuurilla yrityksillä oli eniten paineita asiakkaiden ja sidosryhmien suunnasta, mutta myös toimintaa, kuten tavoitteiden asettelua tai sitoumusten tekoa (Kuva 4). Pienimpien mutta myös keskisuurten yritysten haasteena on kestävyystyöhön käytettävissä olevien resurssien puute. Aineistossa erityisen kiinnostavaa oli se, että yritykset saattoivat valita asiakaspaineen tai että he hyödyntävät ekologisen kestävyuden väitteitä markkinoinnissa, vaikka toimintoja, kuten tavoitteiden asettelua tai sertifikaatteja ei oltu mainittu.

Vain pieni osa vastaajista valitsi vaihtoehdon ”teemme vain niitä ympäristötekoja, joista syntyy kustannussäästöjä”. Suurin osa yrityksistä siis näkee ekologiseen kestävyysliittävien toimenpiteiden arvon muualla kuin suorissa säästöissä.

Kuva 4. Yritysten edustajien valitsevat vastausvaihtoehdot kysymyksessä ”Ekologinen kestävyys työpaikan toiminnassa. Mitkä seuraavista pitävät paikkansa?” Annettujen vastausten määrä on ryhmitelty yrityksen koon mukaan ja ilmoitettu prosentteina ko. ryhmän vastausten määrästä.

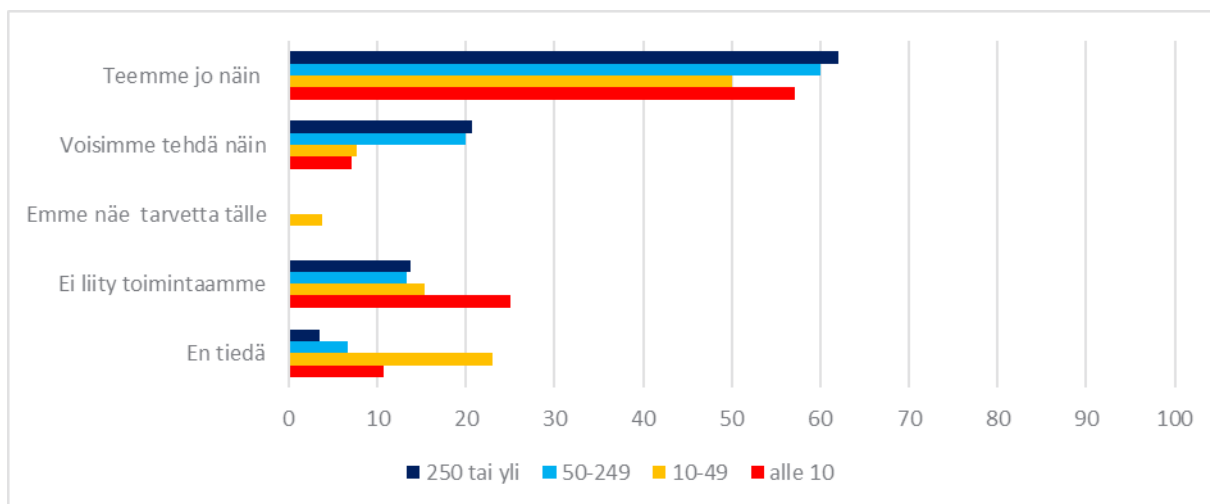
Suurilla ja keskisuurilla yrityksillä oli eniten paineita asiakkaiden ja sidosryhmien suunnasta, mutta myös toimintaa, kuten tavoitteiden asettelua tai sitoumusten tekoa. Pienimpien mutta myös keskisuurten yritysten haasteena on kestävyystyöhön käytettävissä olevien resurssien puute. Aineistossa erityisen kiinnostavaa oli se, että yritykset saattoivat valita asiakaspaineen tai että he hyödyntävät ekologisen kestävyysväitteitä markkinoinnissa, vaikka toimintoja, kuten tavoitteiden asettelua tai sertifikaatteja ei oltu mainittu.

Vain pieni osa vastaajista valitsi vaihtoehdon ”teemme vain niitä ympäristötekoja, joista syntyy kustannussäästöjä”. Suurin osa yrityksistä siis näkee ekologiseen kestävyysliittymien toimenpiteiden arvon muualla kuin suorissa säästöissä.

3.2 Sosiaalinen kestävyys

Sosiaalisen kestävyys toteuttamista yrityksissä selvitettiin kolmeen eri osa-alueeseen liittyvillä kysymyksillä. Noin 60 % yrityksistä teki yhteistyötä alueen kolmannen sektorin toimijoiden kanssa esimerkiksi tukien urheiluseuroja tai muita paikallisia yhdistyksiä (Kuva 5). Osa etenkin pienistä yrityksistä koko, ettei tämä liity yrityksen omaan

toimintaan. Oman alueen yhteisöjen kanssa toimimisesta voi kuitenkin olla huomattavaa hyötyä yritykselle, esimerkiksi nk. sosiaalisen toimiluvan kautta.

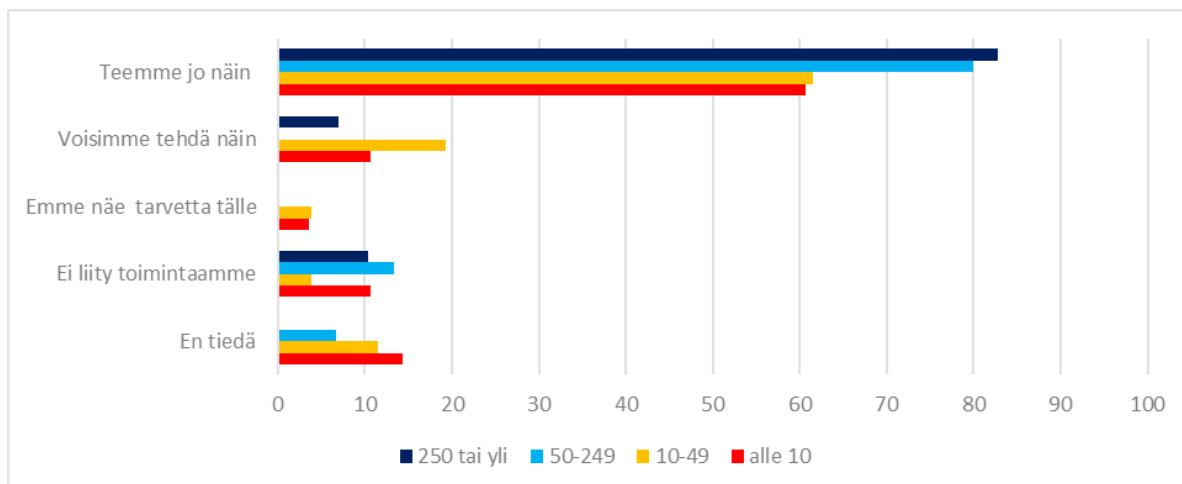

Kuva 5. Yritysten edustajien valitsema vastausvaihtoehto väitteeseen ”Teemme yhteistyötä alueen yhteisön kanssa (esim. yhdistykset, urheiluseurat)” Annettujen vastausten määrä on ryhmitelty yrityksen koon mukaan ja ilmoitettu prosentteina ko. ryhmän vastausten määrästä. ‘

Esteettömyys on säädetty huomioitavaksi julkisissa tiloissa, mutta yrityksille se ei ole pakollista. Kuitenkin noin 80 % vastaajista kertoi, että tilat on tehty esteettömiksi (Kuva 6). Tämä ei tietenkään kerro sitä, millaisille ryhmille tila on esteetön ja koskeeko esteettömyys esim. vain pyörätuolin käyttäjille rakennettua ramppia. Esteettömyyteen liittyvät toimenpiteet ovat hyödyllisiä kaikille tilankäyttäjille (esim. työntekijöille), ei vain erityisryhmille.

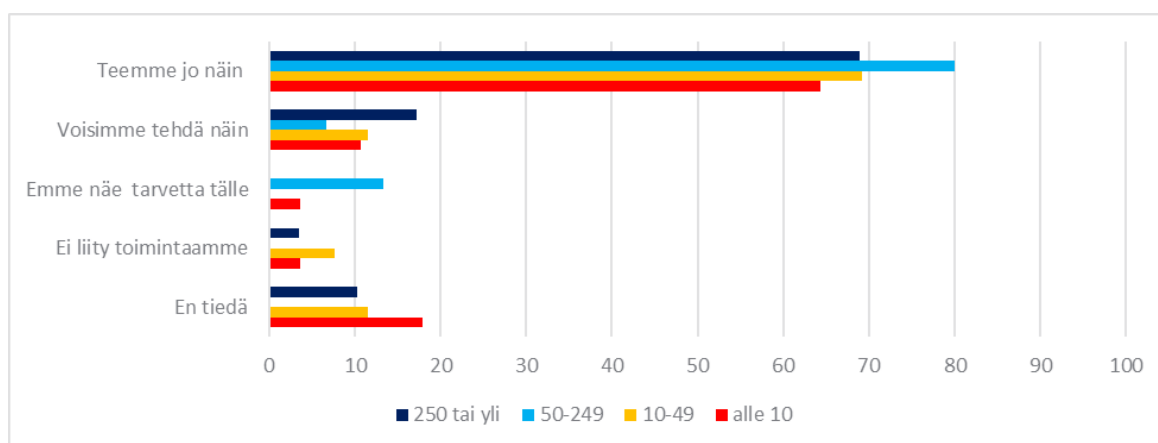
POLKUKARTTA

Koulutusta kestävään huomiseen

Kuva 6. Yritysten edustajien valitsema vastausvaihtoehto väitteeseen ”Toimitiloissamme on huomioitu esteettömyys” Annettujen vastausten määrä on ryhmitelty yrityksen koon mukaan ja ilmoitettu prosentteina ko. ryhmän vastausten määrästä.

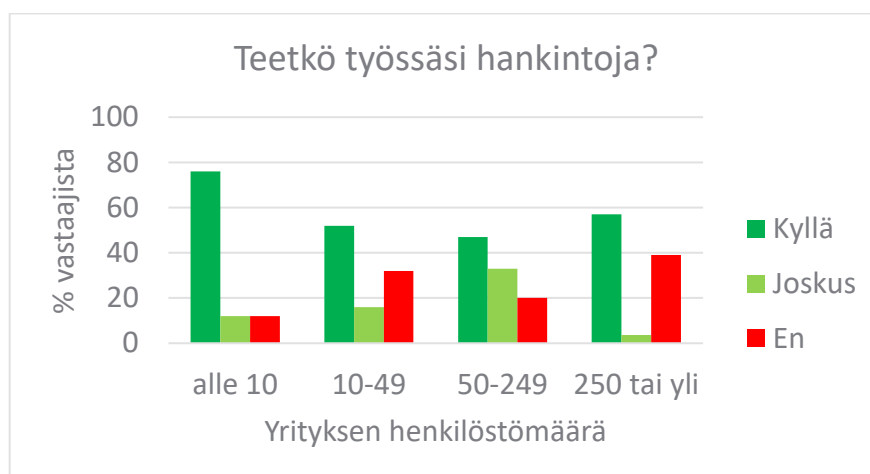
Myös saavutettavuuteen liittyvät vaatimukset on säädetty julkisille organisaatioille, mutta esim. nettisivujen tai verkkokaupan helppokäyttöisyys ja saavutettavuus ovat tärkeitä asiakkaiden saavuttamisessa. Jos sivuja on hankala käyttää, siirtyvät asiakkaat helposti muualle. Suurin osa yrityksistä olikin huolehtinut sivujensa saavutettavuudesta, mutta osalla yrityksistä se on vasta suunnitelmissa tai sitä ei nähdä tärkeänä (Kuva 7).

Kuva 7. Yritysten edustajien valitsema vastausvaihtoehto väitteeseen ”Verkkopalveluissamme on huomioitu saavutettavuus” Annettujen vastausten määrä on ryhmitelty yrityksen koon mukaan ja ilmoitettu prosentteina ko. ryhmän vastausten määrästä.

4 Vastuullisuus hankinnoissa

Yritysten hankintaketjut ja niiden tuntemus ovat tärkeässä roolissa kestävyiden edistämisessä. Suurin osa haastatelluista teki työssään myös hankintoja (Kuva 8). Hankintojen vastuullisuuteen liittyvät kysymykset esitettiin vain sellaisille henkilöille, joilla oli kokemusta hankintojen tekemisestä. Yrityksiä, joiden kysymyksiin vastanneet henkilöt olivat tekemisissä hankintojen kanssa, oli yhteensä 60, joista alle 10 hengen mikroyrityksiä oli 24 kpl, pieniä (10–49 henkilöä) 18 kpl, keskisuuria (50–249 henkilöä) 12 kpl ja suuryrityksiä 16 kpl.

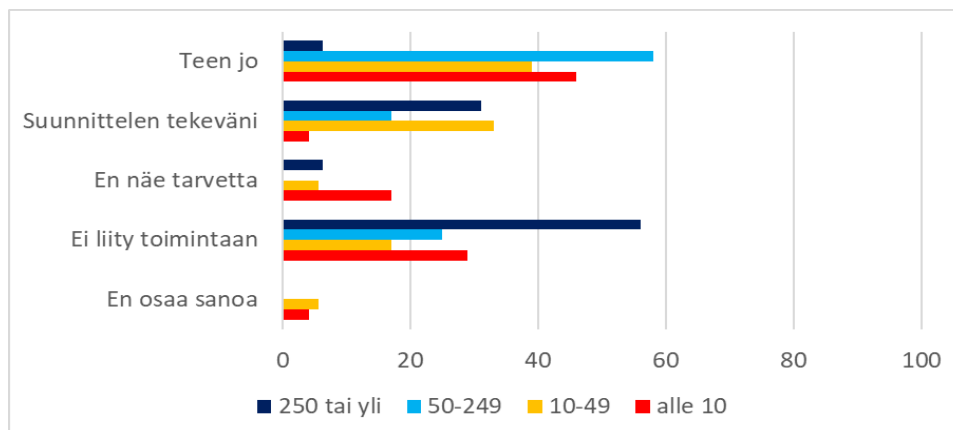
Kuva 8. Hankintoja tekevien henkilöiden osuus kyselyyn vastanneista eri kokoisissa yrityksissä

4.1 Vastuullisuuden huomioiminen hankinnoissa

Pienillä ja keskisuurilla yrityksillä reilun kaupan tuotteiden suosiminen oli melko yleistä (Kuva 9). Suuryrityksissä reilun kaupan tuotteet eivät joko liittyneet toimintaan tai niiden suosiminen hankinnoissa oli vasta suunnitelmissa.

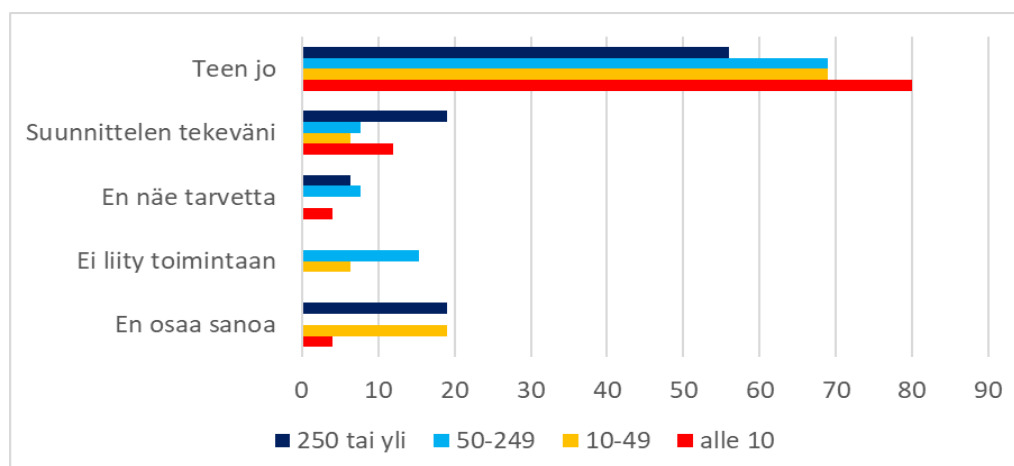
POLKUKARTTA

Koulutusta kestävään huomiseen

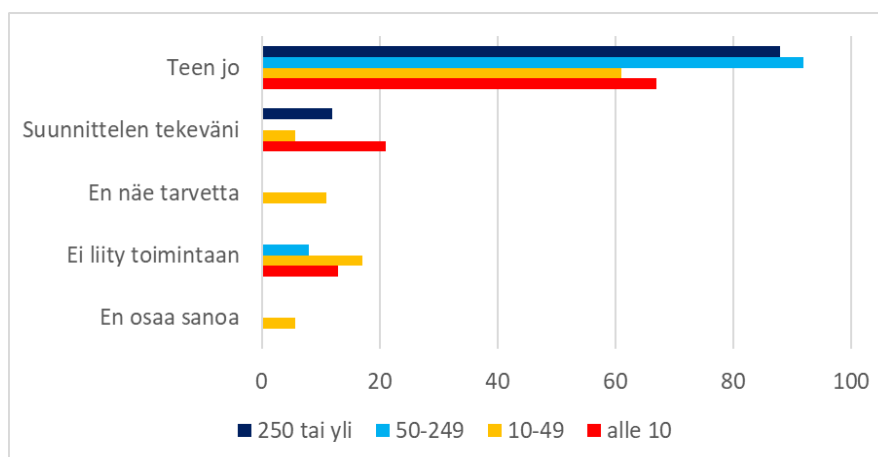
Kuva 9. Hankintoja tekevien yritysten edustajien valitsema vastausvaihtoehto väitteeseen ”Suosin hankinnoissa reilun kaupan tuotteita”. Annettujen vastausten määrä on ryhmitelty yrityksen koon mukaan ja ilmoitettu prosentteina ko. ryhmän vastausten määrästä.

Useimmissa yrityksissä oli jo hyvin tuotteiden alkuperän tuntemusta tai pyrkimys siihen (Kuva 10). Vain muutamissa yrityksissä ei nähty tarpeelliseksi selvittää käytettyjen tuotteiden alkuperää. Eri kokoisten yritysten hankintahenkilöiden vastaukset olivat hyvin samanlaisia.

Kuva 10. Hankintoja tekevien yritysten edustajien valitsema vastausvaihtoehto väitteeseen ”Tiedän hankkimieni tuotteiden alkuperän”. Annettujen vastausten määrä on ryhmitelty yrityksen koon mukaan ja ilmoitettu prosentteina ko. ryhmän vastausten määrästä. ‘

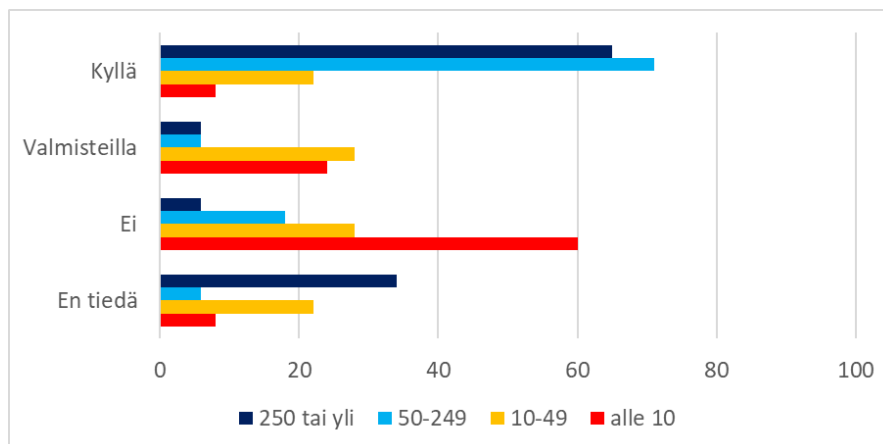
Kotimaisten tuottajien suosiminen oli yleinen vastuullisuusteko ja se oli jo toteutunut useimmissa yrityksissä (Kuva 11). Yrityksen koko ei vaikuttanut vastauksiin juurikaan.

Kuva 11. Hankintoja tekevien yritysten edustajien valitsema vastausvaihtoehdot väitteeseen ”Tuen kotimaisia toimijoita hankinnoillani”. Annettujen vastausten määrä on ryhmitelty yrityksen koon mukaan ja ilmoitettu prosentteina ko. ryhmän vastausten määrästä.

4.2 Hankintaohje

Useimmissa suuremmissa yrityksissä on jo käytössä kestävä kehityksen periaatteet huomioivat hankintaohjeet (Kuva 12). Pienemmissä yrityksissäkin ohjeet ovat usein suunnitteilla, mutta monesta mikroyrityksestä ne puuttuvat kokonaan.

Kuva 12. Hankintoja tekevien yritysten edustajien valitsema vastausvaihtoehto kysymykseen ”Onko työpaikallasi kestävä kehitys huomioon otettu?”. Annettujen vastausten määrä on ryhmitelty yrityksen koon mukaan ja ilmoitettu prosentteina ko. ryhmän vastausten määrästä.

5 Millaista koulutusta yrityksissä kaivataan?

Yritysten edustajien vastauksista nousi esille kouluttautumistarpeita kestävyiden osa-alueilla. Kaikenkokoisissa yrityksissä on tarvetta osaamisen vahvistamiselle sekä ekologisen että sosiaalisen kestävyiden teemoissa – tavoitteena luonnollisesti myös taloudellinen kestävyys.

Lisätietoa ja -osaamista kaivataan uusiutuvaan energiaan ja ekologiseen liikkumiseen, kiertotalouteen, hiilijalanjälkilaskentaan ja päästöjen vähentämiseen sekä vastuulliseen hankintaosaamiseen. Kiertotalousosaamiseen liittyviä koulutustarpeita mainittiin aiheista materiaalien ekologisuus, elinkaari ja kierrättäminen sekä tuotannon sivuvirtojen hyödyntäminen. Yrityksen edustajat mainitsivat myös kaipaavansa lisätietoa sosiaalisen kestävyiden aiheista yhdenvertaisuus ja tasa-arvo, työhyvinvointi ja saavutettavuus sekä tuotteiden eettisyys.

6 Lopuksi

Opiskelijoiden haastatteleminen yritysten määrä oli melko suuri, mutta koon mukaan luokiteltuna havaintojen määrä pieneni, joten aineistosta ei voida tehdä suoria yleistyksiä. On myös mahdollista, että kun kooste tehtiin vain tietojen luovuttamisen hyväksyneiden kyselyvastuksille, voivat vastaajat olla kestävyysaiheisiin paremmin perehtyneitä ja antaa siten todellisuutta myönteisemmän kuvan.

Eri kokoisten yritysten välillä oli yllättävän vähän eroa ekologisen ja sosiaalisen vastuullisuuden toimenpiteiden toteuttamisessa, vaikka pienillä yrityksillä on varmasti niihin suhteellisesti vähemmän resursseja käytössään. Kestävyyden huomioivaa hankintaohjeistusta ei kuitenkaan monilla pienemmillä yrityksillä ollut, vaikka sellaisen tarve oli huomattu.

Haastattelujen perusteella yrityksillä on eniten osaamistarpeita kiertotaloudessa, hiilijalanjälkilaskennassa ja vastuullisessa hankintaosaamisessa. Myös hankintojen ekologisen ja sosiaalisen kestävyden huomioimiseen tarvitaan todennäköisesti myös koulutusta, koska osalla yrityksistä hankintaohjeen tekeminen on vasta tulossa.

Yrityksille suunnatuissa koulutuksissa on huomioitava se, että yrittäjillä ja työntekijöillä on niukasti aikaa kouluttautumiseen. Vastauksissa esitettiinkin toivomus siitä, että kouluttautumisen voisi tehdä työpaikalta poistumatta. Tämä on mahdollista erilaisten etäkoulutusten ja itsenäisesti suoritettavien verkkokoulutusten kautta.

Lukiolaisten työelämään tutustuminen ja kestävyysteeman liittäminen työelämäpäivien oppimistehtäviin on luonteva ja vaikuttava tapa saada kaikki ensimmäisen vuoden opiskelijat kohtaamaan kestävyys- ja vastuullisuusteema jo lukio-opintojen alussa. Merkittävää on se, että työelämän edustajien kautta opiskelijat saavat tietoa

kestävyysasioiden merkityksestä työpaikoilla nyt ja tulevaisuudessa. Lukiossa kestävä kehityksen osa-alueita käsitellään laaja-alaisen osaamisen ajatuksella kaikissa oppiaineissa. Laaja-alaiseen osaamiseen kuuluvat hyvinvointiosaaminen, vuorovaikutusosaaminen, monitieteinen ja luova osaaminen, yhteiskunnallinen osaaminen, eettisyys ja ympäristöosaaminen sekä globaali- ja kulttuuriosaaminen. Työelämäpäivien aikana opiskelijat tarkastelevat vastuullisuus- ja kestävyysteemoja ilman oppiainesidonnaisuuksia, mikä todennäköisesti auttaa heitä hahmottamaan niiden liittyvän kaikkeen. Gradia-lukioissa kestävyysteemojen yhdistäminen työelämäpäivien kokonaisuuteen on koettu toimivaksi ja vaikuttavaksi. Työelämään tutustumisen konseptia ja yhteistyötä työelämän ja yritysten kanssa kehitetään kokemusten ja palautteiden perusteella.